

SOURCES ON THE APPEARANCE OF ISLAM IN CENTRAL ASIA: COMPARATIVE ANALYSIS OF HISTORICAL NARRATIVES OF THE 7TH-9TH CENTURIES**Ungalov A.A.**

I-stage doctoral student of the Department of "History of Uzbekistan" of the Faculty of History of the Samarkand State University named after Sharof Rashidov, PhD in Philosophy. Associate Professor of the University of Economics and Pedagogy Tel. 90 100-10-22; E-mail: azizbek.ungalov111111@gmail.com

Abstract

This article examines the introduction of Islam to Central Asia during the 7th–9th centuries through a comparative analysis of historical narratives, including Arabic, Persian, and local sources. The study reveals discursive discrepancies between Arabic "futūḥ" literature, universal histories, and local memory texts. The author interprets the process of Islamization not as a one-time military victory but as a long-term political, social, and cultural transformation. The article compares the mechanisms of political subjugation in Arabic sources with urban memory and legitimacy patterns in Persian narratives. The findings indicate that the deep integration of Islam in the region reached a new stage during the Samanid era (9th century), and archaeological evidence confirms the preservation of cultural continuity throughout this process.

Keywords

Central Asia, Islamization, historical narrative, Arab conquests, Transoxiana, Bukhar Khudats, Samanids, source studies, memory texts, 7th–9th centuries.

Annotatsiya

Ushbu maqolada VII–IX asrlarda Markaziy Osiyoga islom dinining kirib kelishi masalasi tarixiy narrativlar (arab, fors va mahalliy manbalar) qiyosiy tahlili asosida oʻrganilgan. Tadqiqotda arab "futūḥ" adabiyoti, universal tarixlar va mahalliy xotira matnlari oʻrtasidagi diskursiv tafovutlar ochib beriladi. Muallif islomlashuv jarayonini bir martalik harbiy gʻalaba emas, balki uzoq muddatli siyosiy, ijtimoiy va madaniy transformatsiya sifatida talqin qilgan. Maqolada arab manbalaridagi siyosiy boʻysundirish va forsiy manbalardagi shahar xotirasi hamda legitimatsiya mexanizmlari oʻzaro solishtirilgan. Natijalar shuni koʻrsatadiki, islomning hududda chuqur ildiz otishi aynan Somoniylar davrida (IX asr) yangi bosqichga koʻtarilgan boʻlib, moddiy madaniyat maʼlumotlari bu jarayonda madaniy uzluksizlik saqlanib qolganini tasdiqlaydi.

Kalit soʻzlar

Markaziy Osiyo, islomlashuv, tarixiy narrativ, arab fathlari, Movarounnahr, Buxoro xudotlari, Somoniylar, manbashunoslik, xotira matnlari, VII–IX asrlar.

KIRISH. Markaziy Osiyoda islomning kirib kelishi VII–IX asrlar tarixini talqin qilishdagi eng murakkab mavzulardan biridir. Masalaning murakkabligi voqealarning oʻzidagina emas, balki ular haqidagi manbalar tabiatidan ham kelib chiqadi. Arab futūḥ adabiyoti, universal tarixlar, mahalliy forsiy narrativlar va keyingi davrda shakllangan xotira matnlari bir xil voqeani turli epistemologik maqsadlar bilan qayta hikoya qiladi. Natijada "istilo", "sulh", "islomlashuv", "mahalliy moslashuv", "siyosiy boʻysundirish" kabi tushunchalar bir-biriga toʻliq mos kelmaydigan narrativ qatlamlarda namoyon boʻladi [Tor, 2009, p. 279–299]; [Biran, 2024, p. 13–64].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, VII–IX asrlarda Movarounnahr va unga tutash hududlarda islomning yoyilishi koʻp hollarda chiziqli jarayon sifatida tasvirlanadi. Holbuki,

zamonaviy tadqiqotlar harbiy yurishlar bilan diniy transformatsiya orasiga tenglik belgisi qo'yish metodologik xato ekanini ko'rsatadi [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]; [Tor, 2009, p. 279–299]. Erta arab manbalari ko'pincha siyosiy g'alabani markazga qo'ysa, mahalliy va keyingi forsiy matnlar shaharlashuv, sulolaviy legitimatsiya va muqaddas geografiya unsurlarini oldinga chiqaradi [Kennedy, 2010, p. 77–91]; [Kościelniak, 2020].

Tadqiqotning maqsadi – VII–IX asrlar Markaziy Osiyo tarixiga oid asosiy tarixiy narrativlarni qiyosiy tahlil qilib, islomning kirib kelishi haqidagi tasvirlarda qanday tafovutlar mavjudligini aniqlashdir. Shu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, arab, fors va mintaqaviy narrativlarning matniy tabiatini solishtirish; ikkinchidan, harbiy yurishlar va diniy konversiya orasidagi farqni ochish; uchinchidan, manbalardagi siyosiy va diniy legitimatsiya mexanizmlarini ko'rsatish; to'rtinchidan, ishonchlilik darajasi va tarixiy rekonstruksiya imkoniyatlarini baholash.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u Markaziy Osiyoda islomning kirib kelishini yagona “arab fathlari” syujeti doirasida emas, balki ko'p qatlamli narrativ maydon sifatida ko'rib chiqadi. Bu yondashuv, ayniqsa, Buxoro, Balx, Sug'd va Somoniylar davri misolida, siyosiy bo'ysundirish, mahalliy elitalar bilan kelishuv va keyingi davr islomiy xotira o'rtasidagi farqlarni ko'rishga imkon beradi [Kennedy, 2010, p. 77–91]; [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]; [Tor, 2009, p. 279–299].

METODOLOGIYA. Mazkur maqolada qiyosiy-tarixiy metod asosiy tayanch usul sifatida qo'llanildi. Bu metod yordamida turli tillarda va turli davrda yaratilgan narrativ matnlar o'zaro solishtirildi. Qiyoslash ikki sathda olib borildi: birinchisi, voqeaviy sath – ya'ni Buxoro, Balx, Sug'd va Movarounnahrda oid harbiy-siyosiy hodisalar qanday ifodalanganini taqqoslash; ikkinchisi, diskursiv sath – ya'ni matn mualliflari g'alaba, sulh, qarshilik, konversiya va legitimatsiyani qanday semantik sxemalarda berganini aniqlash [Kościelniak, 2020]; [Crone, Jafari Jazi, 2010, p. 381–413].

Manbashunoslik yondashuvi doirasida manbalar uch toifaga bo'lindi. Birinchi toifa – arab tarixnavisligi va futūh an'anasi bilan bog'liq matnlarni tahlil qiluvchi zamonaviy tadqiqotlar; ikkinchi toifa – mahalliy yoki mintaqaviy tarixiy an'anani, xususan Buxoro va Balx haqidagi narrativlarni o'rganuvchi ishlar; uchinchi toifa – islomlashuv jarayonini uzoq muddatli ijtimoiy-siyosiy transformatsiya sifatida ko'ruvchi tadqiqotlar [Tor, 2009, p. 279–299]; [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]; [Biran, 2024, p. 13–64].

Narrativ tahlil usuli orqali matnlarda uchraydigan asosiy syujet birliklari ajratib olindi: “fath”, “sulh”, “qo'zg'olon”, “mahalliy hukmdor bilan ittifoq”, “musulmonlashuvning kechikkanligi”, “muqaddas xotira orqali retrospektiv islomlashtirish”. Ayniqsa, arab universal tarixlari va keyingi forsiy xotira matnlari orasidagi vaqt masofasi ularning tarixiy xabarlarini qanday ideologik qayta ishlanganini tushunishda muhim omil bo'ldi [Kościelniak, 2020]; [Kennedy, 2010, p. 77–91]. Shu bilan birga, mazkur maqola tarixiy rekonstruksiya ehtiyotkorlik tamoyiliga amal qiladi. Erta islom davriga oid ko'plab rivoyatlar keyingi yozma shaklda saqlangan bo'lib, ular ko'pincha isnod, adabiy topoi va sulolaviy xotira bilan yo'g'rilgan [Kościelniak, 2020]. Demak, manba matni voqealarning “bevosita aksi” emas, balki ularni tartibga soluvchi va ma'no beruvchi tarixiy konstruktsiya sifatida o'rganildi [Crone, Jafari Jazi, 2010, p. 381–413].

NATIJALAR.

1. Arab narrativlarida fath va siyosiy bo'ysundirish markaziy o'rinda turadi. VII–VIII asrlarga oid voqealarni keyinroq yozib qoldirgan arab tarixnavisligi Markaziy Osiyoga kirib borishni asosan fath, harbiy yurish va soliqqa bo'ysundirish bilan bog'laydi. Bu yerda asosiy e'tibor aholi ommaviy ravishda islomni qabul qilganiga emas, balki shaharlarning taslim bo'lishi, xiroj va jizya tizimiga qo'shilishi, mahalliy hukmdorlarning siyosiy maqomi o'zgarishiga qaratiladi [Kennedy, 2010, p. 77–91]. Shuning uchun arab narratividagi “g'alaba” iborasi diniy homogenlashuvni emas, avvalo siyosiy-harbiy nazoratni anglatadi [Biran, 2024, p. 13–64]. Balx va Buxoro misolida ham shu holat kuzatiladi. Balx haqidagi zamonaviy tahlil shuni ko'rsatadiki,

shaharning musulmon siyosiy makoniga qo'shilishi darhol to'liq diniy transformatsiya bilan yakunlanmagan; aksincha, bu jarayon ko'p bosqichli bo'lib, muqaddas joylar, mahalliy elitalar va yangi hukmronlik institutlari o'rtasidagi murakkab murosallarni o'z ichiga olgan [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]. Buxoro misolida esa fath haqidagi hikoya shaharning qayta-qayta bo'ysundirilishi, mahalliy hukmdorlar va arab noiblari o'rtasidagi nisbatan notekis munosabatlar bilan tasvirlanadi [Kennedy, 2010, p. 77–91]. Bu kuzatuv Tor tadqiqotidagi asosiy xulosalar bilan hamohang: Somoniylar davrigacha bo'lgan jarayonni bir martalik "islomlashuv" sifatida emas, balki uzoq davom etgan siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar zanjiri sifatida ko'rish lozim [Tor, 2009, p. 279–299]. Demak, VII–VIII asr harbiy yurishlari islomlashuv tarixining boshlang'ich sharti bo'lsa-da, uning o'zi bilan aynanlashmaydi.

2. Mahalliy va forsiy narrativlarda shahar xotirasi hamda legitimatsiya kuchliroq. Mahalliy forsiy an'ana, ayniqsa Buxoro bilan bog'liq narrativlar, arab tarixnavisligiga qaraganda boshqacha aksentlarga ega. Bu yerda shahar tarixining uzluksizligi, mahalliy hukmdorlar sulolasining o'rni, yangi diniy tartibning bosqichma-bosqich qabul qilinishi ko'proq ko'zga tashlanadi [Kennedy, 2010, p. 77–91]. Bunday matnlarda islomning kirib kelishi faqat tashqi kuch bostirib kirishi emas, balki mavjud urban va sulolaviy tuzilmalarga qo'shib boruvchi jarayon sifatida shakllanadi. Buxoro xudotlari haqidagi tadqiqotlar ham bu masalani qo'llab-quvvatlaydi: arab hukmronligi o'rnatilganidan keyin ham mahalliy hokimiyat institutlari bir muddat saqlanib qolgan, ya'ni siyosiy moslashuv "to'liq uzilish" emas, balki o'tish shaklida kechgan [Suhail, Saleh, 2023, p. 61–71]. Bu jihat arab fath narratividagi keskin g'alaba modelidan farq qiladi. Mahalliy xotira matnlari ko'pincha shaharning islomiylashuvini retrospektiv ravishda tabiiy va muqarrar ko'rsatishga moyil bo'ladi. Natijada voqealar ketma-ketligi emas, balki keyingi davr legitimatsiyasi muhimlashadi. Shunga qaramay, Buxoro va Balx haqidagi zamonaviy tadqiqotlar aynan shu yo'nalishni – xotira, makon va legitimatsiya kesishuvini – alohida ta'kidlaydi [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]; [Kennedy, 2010, p. 77–91].

3. Universal tarix va akhbār usuli voqeani ko'p ovozli shaklda beradi. Erta islom tarixnavisligi xususida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, universal tarixlar va akhbār usulidagi matnlar bir voqeani yagona ovozda emas, ko'pincha rivoyatlar majmuasi sifatida beradi [Kościelniak, 2020]. Bu, ayniqsa, al-Ṭabarī an'anasini tushunishda muhimdir. Matnda parallel rivoyatlar, isnod zanjirlari va muallifning tanlash usuli birgalikda tarixiy ma'no ishlab chiqaradi. Shu sabab tarixchi uchun masala "qaysi xabar to'g'ri?" degan savoldan kengroq: "nima uchun aynan shunday kompozitsiya tanlangan?" degan savolga o'tadi [Kościelniak, 2020].

Crone va Jafari Jazi tahlil qilgan Muqanna haqidagi rivoyatlar ham shu xulosani mustahkamlaydi. VIII asr Movarounnahridagi diniy-siyosiy qo'zg'olonlar keyingi matnlarda markaziy hokimiyatga qarshi chiqish, mahalliy xarizmatik liderlik va diniy og'ish kategoriyalarida qayta talqin qilingan [Crone, Jafari Jazi, 2010, p. 381–413]. Bunday matnlar islomning "kirib kelishi"ni tekis va biryoqlama emas, balki qarshiliklar, mahalliy mobilizatsiya va alternativ diniy da'volar fonida ko'rsatadi.

Shu tariqa, universal tarix matnlarida Markaziy Osiyoga oid hikoyalar faqat hududni tasvirlash emas, balki xalifalik markazi bilan periferiya o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi intellektual usul vazifasini ham bajaradi [Grinberg, 2013, p. 895–921]. Shahar, chegara, sodiqlik va hukmronlik kategoriyalari aynan shu matnlar orqali qayta ishlab chiqiladi.

4. Islomlashuv harbiy yurishdan keyin ham uzoq davom etgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, VII–VIII asr arab yurishlari bilan IX asrdagi ijtimoiy-diniy transformatsiyalar orasida muhim vaqt masofasi bor. Somoniylar davri bo'yicha Tor ilgari surgan asosiy tezis shundan iboratki, Markaziy Osiyoda islomlashuv aynan shu davrda yangi bosqichga chiqib, mintaqaning ichki siyosiy hayotini ham, tashqi musulmon olami bilan aloqalarini ham o'zgartirdi [Tor, 2009, p. 279–299]. Demak, dastlabki fathdan keyingi ikki asr ichida diniy identifikatsiya, ilmiy institutlar va musulmon jamoaviy ong bosqichma-bosqich kuchaygan. Kamoliddinning hadisshunoslik haqidagi maqolasi ham bu nuqtani boshqa yo'nalishda ko'rsatadi:

Movarounnahrda islomiy ilmning shakllanishi bevosita dastlabki istilo bilan tugamagan, balki keyingi davrda mahalliy ilmiy muhitning rivoji bilan bog'liq bo'lgan [Kamoliddin, 2019, p. 4537–4541]. Garchi mazkur maqolaning metodologik darajasi yirik tarixshunoslik tadqiqotlariga nisbatan ehtiyotkor qo'llanishni talab etsa-da, u mintaqada diniy institutlar va ilmiy an'analar asta-sekin shakllanganini ko'rsatishda foydalidir. Shuningdek, Biran ta'kidlaganidek, Markaziy Osiyo makoni musulmon-buddaviy va boshqa madaniy aloqalar kesishgan hudud bo'lib, islomiy ekspansiya bir vaqtning o'zida raqobat, moslashuv va ko'p konfessiyali muhit bilan to'qnash kelgan [Biran, 2024, p. 13–64]. Demak, "islomning kirib kelishi" bir diniyning boshqasini bir lahzada siqib chiqarishi emas, balki ko'p qatlamli sivilizatsion almashinuvdir.

5. Moddiy madaniyat va me'moriy uzluksizlik ham narrativ tafovutni ko'rsatadi.

Tarixiy matnlar bilan bir qatorda moddiy madaniyatga oid tadqiqotlar ham islomlashuv jarayonining murakkabligini tasdiqlaydi. Masalan, Markaziy Osiyo islomiy ganch bezagi bo'yicha tadqiqotlar 8-asrdagi Varaxsha kabi yodgorliklarda islomdan oldingi estetik an'analarning darhol yo'qolmaganini ko'rsatadi [Zagirova, 2022, p. 608–621]. Bu esa "fath = madaniy uzilish" formulasini shubha ostiga qo'yadi. Agar siyosiy narrativ g'alabani keskin hodisa sifatida chizsa, moddiy madaniyat uzoq davom etgan uzluksizlikni namoyon qiladi [Zagirova, 2022, p. 608–621]. Natijada tarixiy manbalar o'rtasidagi tafovut nafaqat til yoki konfessiya farqidan, balki ular qayd etayotgan "tarix"ning turidan ham kelib chiqadi: biri siyosiy hodisa tarixini, boshqasi esa ijtimoiy-madaniy davomiylikni aks ettiradi.

MUHOKAMA. Yuqoridagi natijalar Markaziy Osiyoda islomning kirib kelishi haqidagi tarixiy interpretatsiyani qayta ko'rib chiqishni talab qiladi:

Avvalo, arab manbalarida uchraydigan fath diskursi tarixchi uchun bevosita demografik yoki e'tiqodiy konversiya ko'rsatkichi bo'la olmaydi. U asosan siyosiy bo'ysundirish tili sifatida ishlaydi [Kennedy, 2010, p. 77–91]; [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310]. Demak, tarixiy rekonstruksiya "arablar keldi – aholi musulmon bo'ldi" tarzidagi soddalashtirilgan sxemadan voz kechish zarur.

Ikkinchidan, mahalliy va keyingi forsiy narrativlar islomlashuvni ko'pincha shaharning muqaddas tarixi yoki sulolaviy legitimatsiya bilan bog'lab beradi. Bu matnlarda tarixiy xotira voqea haqidagi "faktlar"ni emas, balki ma'lum ijtimoiy-siyosiy tartibni asoslashni ko'zlaydi. Shu ma'noda ular tarixiy ma'lumot manbasi bo'lish bilan birga, o'z davrining ideologik hujjati hamdir [Kennedy, 2010, p. 77–91].

Uchinchidan, universal tarixlar va akhbār tipidagi matnlar ko'p ovozli va kompozit xarakterga ega. Kościelniakning ta'kidlashicha, bunday matnlarda muallif xabarning oddiy yozuvchisi emas, balki rivoyatlarni tanlab, tartiblab, ularning semantik ierarxiyasini belgilovchi subyektdir [Kościelniak, 2020]. Bu fikr Markaziy Osiyo haqidagi xabarlar uchun ham amal qiladi. Shuning uchun isnod, parallel rivoyat va matn kompozitsiyasi tarixiy mazmunning o'ziga kiradi.

To'rtinchidan, Somoniylar davri muhim burilish sifatida ko'rinadi. Tor ko'rsatganidek, aynan shu bosqichda islomlashuv mintaqaning ichki ijtimoiy tartibi va butun musulmon dunyosiga ta'sir ko'rsatadigan kuchga aylanadi [Tor, 2009, p. 279–299]. Bu esa VII–VIII asr yurishlari bilan IX asr diniy-institutsional chuqurlashuvi orasida farq qilishni talab etadi.

Beshinchidan, moddiy madaniyat ma'lumotlari matnli manbalardagi keskin uzilish tasavvurini yumshatadi. Varaxsha va boshqa yodgorliklarda kuzatiladigan estetik davomiyliklar yangi siyosiy hokimiyat o'rnatilishi bilan mahalliy madaniy kodlar darhol yo'qolmaganini ko'rsatadi [Zagirova, 2022, p. 608–621]. Demak, islomlashuvni faqat siyosiy tarix bilan emas, balki makon, san'at, shahar va elita madaniyati orqali ham tushunish kerak.

Nihoyat, manbalar ishonchligini baholashda ularni "to'g'ri/noto'g'ri" deb ikki qutbga bo'lish yetarli emas. Aksincha, har bir manba qanday tarixiy ehtiyojga javob berganini, qaysi siyosiy va diniy kontekstda yozilganini aniqlash muhim. Arab futūh matnlari xalifalikning siyosiy g'alabasini, mahalliy narrativlar esa shaharning tarixiy o'zligini va musulmonlashgan

xotirasini kodlaydi. Shu ma'noda ularning tafovuti xato emas, balki har xil tarixiy funksiyaning mahsulidir [Biran, 2024, p. 13–64]; [Grinberg, 2013, p. 895–921].

XULOSA. Tadqiqot natijalari Markaziy Osiyoda islomning kirib kelishi VII–IX asrlarda bir martalik va bir yo'nalishli hodisa bo'lmaganini ko'rsatdi. Arab narrativlari bu jarayonni avvalo fath, siyosiy nazorat va soliqqa bo'ysundirish tili orqali ifodalasa [Kennedy, 2010, p. 77–91], mahalliy va forsiy tarixiy xotira matnlari uni urban uzluksizlik, sulolaviy moslashuv va muqaddaslashtirilgan o'tmish shaklida qayta quradi [Azad, Kennedy, 2018, p. 284–310].

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, harbiy yurish bilan diniy konversiyani aynanlashtirish to'g'ri emas. Islomlashuv uzoq davom etgan ijtimoiy, siyosiy va madaniy transformatsiya bo'lib, ayniqsa IX asrga kelib yangi bosqichga ko'tarilgan [Tor, 2009, p. 279–299]. Universal tarixlar va akhbār usuli voqealarni ko'p ovozli va kompozit shaklda saqlaganligi sababli, tarixchi matnning o'z kompozitsiyasini ham tarixiy dalil sifatida o'rganishi kerak [Kościelniak, 2020]; [Crone, Jafari Jazi, 2010, p. 381–413].

Shu tariqa, Markaziy Osiyoda islomning kirib kelishi haqidagi tarixiy narrativlar o'rtasidagi tafovutlar voqeaning noaniqligidan emas, balki uni turli siyosiy, diniy va xotiraviy ehtiyojlar asosida qayta ifodalashdan kelib chiqadi. Ana shu tafovutlarni hisobga olgan holda qurilgan tarixiy rekonstruksiya mintaqaning VII–IX asrlar tarixini yanada ishonchliroq talqin qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azad A., Kennedy H. The Coming of Islam to Balkh // Islamisation: Comparative Perspectives from History / ed. A. C. S. Peacock. Leiden; Boston: Brill, 2018. P. 284–310. DOI: 10.1163/9789004386549_010.
2. Biran M. Islamic Expansion into Central Asia and Muslim-Buddhist Encounters // Islam and Buddhism in Central Asia / Leiden; Boston: Brill, 2024. P. 13–64. DOI: 10.1163/9789004687288_003.
3. Crone P., Jafari Jazi M. The Muqanna' narrative in the Tārīkh-nāma: Part II, Commentary and analysis // Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 2010. Vol. 73, No. 3. P. 381–413. DOI: 10.1017/S0041977X10000388.
4. Grinberg L. "Is this city yours or mine?" Political Sovereignty and Eurasian Urban Centers in the Ninth through Twelfth Centuries // Comparative Studies in Society and History. 2013. Vol. 55, No. 4. P. 895–921. DOI: 10.1017/S0010417513000455.
5. Kamoliddin Sh. The Infancy and Development of Hadith in Central Asia // International Journal of Recent Technology and Engineering. 2019. Vol. 8, No. 3. P. 4537–4541. DOI: 10.35940/IJRTE.C6821.098319.
6. Kennedy H. The Coming of Islam to Bukhara // Afghanistan's Islam: From Conversion to the Taliban / Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010. P. 77–91. DOI: 10.3366/edinburgh/9780748637386.003.0006.
7. Kościelniak K. Early Muslim sources and the problem of narrative plurality in reconstructing al-Qādisiyya // Rocznik Orientalistyczny / Yearbook of Oriental Studies. 2020. DOI: 10.24425/ro.2020.134043.
8. Suhail M. H., Saleh O. A. Bukhar Khadat: the Princes of Bukhara Until the Year 301 AH / 913 AD // Dirasat: Human and Social Sciences. 2023. Vol. 50, No. 6. P. 61–71. DOI: 10.35516/hum.v50i6.7035.
9. Tor D. G. The Islamization of Central Asia in the Sāmānid era and the reshaping of the Muslim world // Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 2009. Vol. 72, No. 2. P. 279–299. DOI: 10.1017/S0041977X09000524.
10. Isroilova, X. (2023). Marosim va udumlarning nazariy xususiyatlari xususida. Oriental Art and Culture, 4(1), 622–625.

11. Zagirova G. The Lotus in Central Asia: A Sassanian Motif in the Islamic Stucco Decoration // Actual Problems of Theory and History of Art. 2022. Vol. 12. P. 608–621. DOI: 10.18688/aa2212-06-48.
12. Mo'minova, L. R. (2023). Results of focusing on art and culture in the new Uzbekistan. Экономика и социум, (10 (113)-2), 244-247.
13. Xusanov, H. (2021). Historical stages of Uzbek national singing art. Интернаука, (22-4), 59-60.
14. Azimova I. H. qizi. Sources on the History of the Foreign Movement in Khorasan and Movarounnahr and Their Analysis. 2025. DOI: 10.62536/sjehss.2025.v3.i5.pp166-173.
15. Sodiqov, I. (2025). The social and political role and educational significance of public holidays in Uzbekistan. Western European Journal of Linguistics and Education, 3(03), 99-102.